

Kārlis Draviņš

Latviešu valoda Eiropas zinātniskos izdevumos.

Kādas tautas valodas fakti parasti tikai tad īsti mēdz kļūt par salīdzināmu materiālu lielāka stila valodnieciskos darbos, ja radušies pietiekami augstvērtīgi to apraksti zinātnisku (un kādā no lielajām valodām sarakstītu) gramatiku veidā; visai svarīgi arī, ka jau izdotas daudz maz pilnīgas, krievu speciālistu apdarinātas šīs valodas vārdnīcas.

Ar gandarījumu jāsaka, ka par latviešu valodu tādi darbi (K. Milenbacha, J. Endzelīna un Ed. Hauzenbergas-Šturmas nopelns) jau publicēti. Drīzumā, cik zināms, tiem pievienosies pašreiz vēl rakstāmā Ed. Hauzenbergas-Šturmas plašā un modernā latviešu valodas gramatika, gar ko autore strādājusi jau ilgāku laiku. Tā būs vācu valodā. Rīgā izdotajā Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikā (1 - 2, 1959 - 1962) arī iestrādāts daudz nozīmīga materiāla, īpaši plaši izvērstot daļu par teikuma uzbūvi, bet tā sarakstīta latviski un tāpēc ciltautu zinātnieku vairumam paliek neizmantojama.

Kā izcili jaunāko gadu darbi, kur ^{uzejams} ~~neizmantojam~~ vairāk vai mazāk plašs latviešu valodas materiāls, jāatzīmē divu no jau mūsu valodnieku leksikoni. Abi tie sarakstīti ar skaidrojumiem vācu valodā: prof. Ernsta Frenkeļa (Fraenkel) Lietuviešu valodas etimoloģiskā vārdnīca (Litauisches etymologisches Wörterbuch), Heidelbergā 1955 - 1965, un prof. Makša Fasmera (Vasmer) ~~etimoloģiskā vārdnīca~~ tāda pat rakstura darbs par krievu valodu (Russisches etymologisches Wörterbuch), Heidelbergā 1950 - 1958. Latviešu valodas fakti tur sastopami bagātīgā izlietojumā un pie ļoti daudzu vārdu skaidrojumiem.

Plašus mūsu valodas materiālus uzejam izmantotus franču prof. André Vajāna (Vaillant) plašajā, franciski sarakstītajā Slavu valodu salīdzināmā gramatikā (Grammaire comparée des langues slaves). Tās pirmā daļa (skaņu mācība) nāca klajā Parīzē jau 1950. gadā, nākamā daļa (lietvārdu, pronomenu u.c. apskats) 1958. gadā. Tām tagad sekojis vēl trešais sējums divās grāmatās (tuvu pie 600 lapp. biezās darbības vārdu aplūkums). Tur uzejami pat veseli gabali, kuŗos salīdzinājumam aplūkoti baltu valodu, to starpā arī latviešu vārdi (tā nodalās ar titulu Le type en baltique). Šī iemesla dēļ A. Vajāna darbs būs stipri noderīgs arī baltu valodniecības interesentiem.

Latviešu valodas materiāli izmantoti arī prof. Jana Otrębska (Otrębski) Lietuviešu valodas gramatikā (Gramatyka języka litewskiego), kas izdota Varšavā (formu mācība 1956. g., vārdu darināšana 1965. g.). Kaut gan šis poļu valodā sarakstītais darbs aplūko speciāli lietuviešu valodas parādības, daudz vietās izmantoti arī mūsu valodas fakti, piem., norādot uz līdzīgiem atvasinājumu tipiem, skaņu formām u. tml.

Heidelbergā nākusi klajā pašreiz ASV dzīvojošā prof. Alfreda Zenna (Senn) Lietuviešu valodas rokas grāmata (Handbuch der litauischen Sprache). Otram sējuma, kas satur dažādu laikmetu lietuviešu tekstus un kas bija publicēts jau 1957. g., tagad pievienojies pirmais sējums (1966. g.). Kaut arī Zenna ~~gr~~ darbs domāts kā lietuviešu valodas faktu sniegums, tā gramatikas daļas (1. sēj.) bagātīgajos materiālos vietumis pieminētas arī mūsu valodas parādības.

Īpaši izcils darbs, kas, nav šaubu, blakus Endzelīna u.c. mūsu pašu zinātnieku grāmatām, plaši pašķirs ceļu latviešu

valodai salīdzināmās valodniecības laukā, ir norvēģu zinātnieka prof. Christiāna S. Stanga (Stang) vāciski sarakstītā Baltu valodu salīdzināmā gramatika (Vergleichende Grammatik der baltischen Sprachen). Tā pavisam nesen publicēta Norvēģijā, universitāšu apgādā, Oslo. 485 lappuses biežajā darbā, izmantojot ~~grompīhāšusamavotus~~ daudzus avotus, aplūkotas visas trīs tagad pazīstamās baltu valodas - senprūšu, lietuviešu un latviešu, pievienojot, kur vien tas šķitīs lietderīgi, salīdzinājumiem sanskrita, grieķu, latīņu, senslavu, gotu un dažādu jaunāku valodu materiālus. Stanga grāmatā, kas imponē nevien ar saviem apmēriem, bet arī ar savu rūpīgumu, vietumis izmantoti arī Latvijas, Lietuvas, Prūsijas u.c. vietvārdu materiāli.

Par pašu autoru piebilstams, ka prof. Chr. S. Stangs, lai padziļinātu savas zināšanas baltoloģijā, 30-os gadus strādāja kādu laiku pie prof. J. Endzelīna Latvijas universitātē. Viņš nevien labi pazīst latviešu, lietuviešu un senprūšu valodas pieminekļus, bet bez tam vēl ~~pat~~ darbojies arī Lietuvā, vākdams turienes izlokšņu materiālus. Tie vēlāk publicēti; autoram nākuši klajā vēl daudzi citi ievērojami pētījumi. Ar viņa Baltu valodu salīdzināmo gramatiku mūsu valoda tiek vēl vairāk populārizēta, stādot to cienījamā goda vietā blakus citām eiropiešu valodām.

=====